

Tartu Ülikool
Psühholoogia Instituut

Mari-Mai Lepik

ÕNNELIKKUS JA ELUGA RAHULOLU EESTIS EESTI- JA VENEKEELSE
ELANIKKONNA SEAS

Juhendaja: Anu Realo, *PhD*

Läbiv pealkiri: Õnnelikkus ja eluga rahulolu

Tartu 2012

KOKKUVÕTE

Käesoleva seminaritöös uuriti, kas Eestis elavate eesti- ja vene keelt rääkivate inimeste vahel on erinevusi nende õnnelikkuse ja eluga rahulolu määras. Uurimuses kasutati *European Social Survey* käigus Eestis aastatel 2004 kuni 2010 kogutud andmeid (kokku $N = 6960$). Tulemused kinnitasid, et eesti- ja venekeelse elanikkonna vahel esineb õnnelikkuses ja eluga rahulolu määras statistiliselt oluline erinevus, ning et venekeelse elanikkonna õnnelikkus ja eluga rahulolu on kõigi vaadeldud aastate lõikes madalam kui eestikeelsel elanikkonnal.

ABSTRACT*Happiness and Life Satisfaction in Estonia among Estonian and Russian-Speaking Population*

The aim of the current study was to examine whether there are differences in the level of happiness and life satisfaction between the Estonian and Russian-speaking populations in Estonia. The *European Social Survey* data collected in Estonia during the years from 2004 to 2010 were used (total $N = 6960$). The results showed that there are indeed statistically significant differences in the level of happiness and life satisfaction between the two groups with the Russian-speaking population being less satisfied and happy than the Estonian-speaking population during all years of investigation.

SISSEJUHATUS

Käesoleva seminaritöö eesmärgiks on uurida, kas Eestis elavate erineva etnilise taustaga inimeste vahel on erinevusi nende õnnelikkuse ja eluga rahulolu määras. Kuna õnnelikkus või subjektiivne heaolu on universaalselt hinnatud eesmärk elus (Minkov 2009: Suh ja Oishi 2002 kaudu), ja iga subjektiivse heaolu komponent peegeldab inimeste hinnangut sellele, mis nende elus toimub (Diener jt, 2003), siis selleks, et teada saada, kui õnnelik ja eluga rahul inimene on, tuleks vaadata, mis tema elus toimub. Subjektiivne heaolu on igapäevamõistes kõik need hinnangud, mida õnneks või rahuloluks nimetatakse, ning positiivne subjektiivne heaolu on üks olulisi aspekte selles, et kokkuvõttes eluga rahul olla. Käesolevas seminaritöös vaadeldakse kahe keeleliselt erineva elanikkonna õnnelikkust ja eluga rahulolu, saamaks teada, kas nende kahe elanikkonna vahel on erinevusi subjektiivses heaolus. Vaatluse alla võetakse lisaks õnnelikkuse ja eluga rahulolu tunnusele ka keel, kodakondsus, subjektiivne tervis ning tajutud sissetulek.

Eesti- ja venekeelne elanikkond

Eesti venelaste integreerimine Eesti ühiskonda on taaskord aktuaalne, kuna eestlaste ja eesti venelaste vahel on jätkuvalt lõhe nii poliitmaastikul, hariduse vallas kui ka mujal. Seda lõhet kinnitavad erinevad monitooringud ja uurimused Eesti ühiskonna kohta, kus võrreldakse eestlasi ja eestivenelasi erinevatel eluvaldkondadel, näiteks Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringud, Eesti inimarengu aruanded ning Eesti meedia ja ajakirjandus.

Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu 2005. aasta aruandes on märgitud, et Eesti segmenteeritud tööturul on eestlased seni olnud paremas olukorras kui eestivenelased (Pavelson, 2005). Seda nii keeleoskuse, haridustaseme kui elamispiirkonna tõttu. Tallinnas on konkurents töökohtadele tihedam ja individuaalne hõivesuutlikkus sõltub töövõtja haridusest, eesti keele oskusest, tööalasest kogemusest ning informeeritusest töövõimaluste kohta (Pavelson, 2005). Eestis on kõrgeima töötuse määraga piirkond Ida-Virumaa, kus elanike töövõimalused on puudulikud peamiselt tööpakkumiste puudumise või piiratuse tõttu (Pavelson, 2005), kuid just Ida-Virumaal moodustavad venekeelsed suure osa elanikkonnast.

Vaadates eraldi eesti ja venekeelse elanikkonna keskmise sissetuleku suurust ajavahemikul 1994-2006, näeme, et venekeelse elanikkonna keskmine sissetulek on olnud tunduvalt madalam eestikeelsete elanikega võrreldes (Kasearu ja Trumm, 2008).

Lõhet ning konflikte soodustavad muukeelsete riigikeele mitteoskamine või selle oskamine vähesel määral, eestlaste tõrjuv suhtumine muukeelsetesse ning kokkupuutepunktide vähesus. Kui vanema põlvkonna eestlaste tõrjuvat hoiakut saab seletada

neile nõukogude ajal osaks saanud ülekohtuga, siis noorte puhul võib distantseerumise põhjus peituda ka väheses suhtlemises vene noortega (Kruusvall, 2005). Vetiku (2005) kohaselt väljendub eelnimetatud konfliktus väga teravalt põhirahvuse ja vähemusgruppide rahvuslikus identiteedis (Vetik, 2005). Heaks näiteks on siinkohal venekeelse elanikkonna suhtumine koolireformi: enam kui pooled venekeelsest elanikkonnast kahtlevad koolireformis ning kardavad, et selle tulemusena võivad venekeelsed noored kaotada oma identiteedi (Vetik 2005).

Koolireform on saanud palju kriitikat, nii mõnigi leiab, et see pole piisavalt läbimõeldud ja ei arvesta venekeelsete õpilaste huvidega, kuna üleminek on liiga järsk ja toimub liiga hilja. Raivo Vetik (2008) leiab, et “üleminek eestikeelsele kõrgharidusele on muutnud venekeelse üldhariduse suures osas hariduslikuks tupikuks, kuna venekeelse gümnaasiumi või keskkooli lõpetanul on edasised valikud piiratud.” (Vetik, 2008:4). See rõhutab taaskord riigikeele oskuse taseme tähtsust – need venekeelsed noored, kelle eesti keele oskus ei ole piisav, ei saa jätkata seetõttu õpinguid eestikeelsetes kõrgharidusinstitutionides. Seega tunnetab vene elanikkond mõningast edasiõppimisvõimaluste ebavõrdsust võrreldes eesti koolide õpilastega (Vetik, 2008).

Kuna praegu püütakse üle minna kakskeelselt keskhariduselt ükskeelsele kõrgharidusele, viitab see sellele, et tahetakse asendada vene keelt eesti keelega, venekeelse elanikkonna identiteetitunnet võib see aga riivata, nad võivad tunda näiteks, et neid püütakse vägisi eestlaseks teha. Ohtudena võib veel välja tuua vene koolide õpilaste eksamitulemuste halvenemise, mis omakorda toob kaasa ebavõrdsed õppimisvõimalused võrreldes eesti koolide õpilastega, ja võib kaasa tuua vene noorte emigreerumise (Saar, 2008). Võib öelda, et venekeelne elanikkond tajub rahvust Eestis olulise haridusvõimalusi piirava tegurina, sealjuures on võimaluste ebavõrdsuse tajumisel ka selge reaaleluline alus (Saar, 2008).

Identiteedi ja lõhega ühiskonnas on seotud väga tihedalt ka meedia – Eesti meediauuringud on näidanud, et eesti- ja venekeelse elanikkonna meediaruumid erinevad väga suuresti, ja seetõttu toimub kahe elanikkonna igapäevane elu erinevas sotsiokultuurilises keskkonnas (Hallik, 2005), mis mõjub omakorda ka lõhet soodustavalt – kahe erineva elanikkonnagrupi informeeritus ja maailmapilt erinevad teineteisest erinevate meediaruumide tõttu paratamatult.

Erineva meediaruumi ja mediakajastuse ilmekaks näiteks saab tuua pronkssõduri problemaatika kajastamise ajakirjanduses – eestlaste ja venelaste suhtumine monumendi teisaldamise oli vastandlik: venekeelses meedias oli peamiseks seisukohaks, et eestlaste soov monument teisaldada on loomult natsionalistlik. Sellest saab järeldada, et nii eesti- kui ka venekeelses meediaruumis on monumendi teisaldamise poolt- ja vastuargumentatsioon

oluline koht rahvustunnusel. Toimunud rahutustes süüdistati riiki tegemajätmistes, mis esines koos tõdemusega, et noor vene põlvkond otsib aktiivselt sümboleid, millega samastuda ja seetõttu peaks riik rohkem panustama ajaloolise tõe selgitamisesse elanikkonnale, ja et venekeelset elanikkonda pole piisavalt ühiskonda lõimitud (Kõnno, 2006).

Seoses pronkssõduri teisaldamisega on hakanud nii eesti- kui venekeelsed teadlikult rohkem rääkima teisest rahvusest partneriga “tema” keeles. On üsnagi tõenäoline, et pronkssõduri juhtum süvendas eestlaste seas levinud käitumist kaitsta “oma” keelt ja rahvusrühma sellega, et partneriga räägitakse “tema” keeles. See viitab üldisemale nähtusele – keel on Eesti ühiskonnas muutunud viimasel ajal olulisemaks, kandes rühmakuuluvuse sümbolilise eristaja rolli (Vihalemm, 2008).

Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu 2008. aasta aruandes märgitakse küll struktuurse lõimimise iseloomustavate näitajate samm-sammulist paranemist, kuid nenditakse siiski, et halvenenud on mitmed inimeste hoiakuid iseloomustavad näitajad – vähenenud on venekeelse elanikkonna usaldus Eesti riigi ja tema institutsioonide vastu, langenud on nende venekeelsete vastajate osakaal, kes tunnevad end osana Eesti rahvast jmt. Samas on aga eestlased jätkuvalt tõrjuvad venekeelse elanikkonna kaasamisel avalikku sfääri (Vetik, 2008). Hoiakuid iseloomustavate näitajate halvenemine võib olla seotud pronkssõduri teisaldamise ja koolireformiga, ning venekeelne elanikkond võib tunda nende sündmuste tõttu, et nendega ei arvestata ning et nende heaolu ei lähe riigile korda. Eestikeelne elanikkond võib aga olla tõrjuv venekeelse elanikkonna kaasamisel avalikku sfääri just eelmainitud sündmuste, nende järelkajade ning neist tingitud usaldamatuse tõttu.

Eesti- ja venekeelse elanikkonna ainelist olukorda ja eluga rahulolu on kirjeldatud 2008. aasta Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu aruandes (Kasearu ja Trumm, 2008). Selle kohaselt on viimaste aastate kiire majanduslik tõus kasvatanud nii eestlaste kui teistest rahvustest Eesti elanike heaolu, kuid koos sellega ka suurendanud inimeste nõudlikkust ning tugevdanud ootust jõuda järele Euroopa arenenud riikidele mitte üksnes majanduslike näitajate lõikes, vaid ka sotsiaalse turvalisuse, eneseteostusvõimaluste ning elukvaliteedi suhtes. Uuring toob välja, et need kõrgendatud ootused kajastuvad ka sotsiaalmajandusliku integratsiooni suurenenud tähtsuses, ehk teisisõnu teravdatud tähelepanus erinevast rahvusest inimeste sotsiaalmajanduslike võimaluste (eba-) võrdsuse vastu (Kasearu ja Trumm, 2008; Lauristin jt 2007: 3 kaudu).

Seega, tulenevalt viimaste aastate sündmustest (pronkssõduri eemaldamine, majandussurutus, venekeelsete koolide eesti keelsele õppele üleminek jne) ja olukorrast ühiskonnas, oleks igati oluline ja põhjendatud uurida võrdlevalt eesti- ja venekeelse elanikkonna subjektiivset heaolu. Täpsemalt öeldes tuleks käesoleva seminaritöö raames

lähema vaatluse alla küsimus, kas eestikeelse ja venekeelse elanikkonna vahel üldse esineb õnnelikkuse ja eluga rahulolu suhtes erinevusi ning kas ja kuidas on need erinevused aastate 2004 kuni 2010 lõikes püsinud või muutunud.

Subjektiivne heaolu

Õnnelikkust ja eluga rahulolu, ehk siis head elu, määratletakse subjektiivse heaolu kaudu. Subjektiivse heaoluna käsitatakse emotsionaalseid ja kognitiivseid hinnanguid, mida inimesed oma elule annavad (Diener et al, 2003). Subjektiivsel heaolul on kaks komponenti, mis on omavahel seotud – kognitiivne ehk tunnetuslik ja emotsionaalne ehk afektiivne komponent, ehk siis igapäevamõistes need hinnangud, mida rahuloluks või õnnetundeks nimetatakse (Realo, 2006).

Kognitiivne komponent sisaldab inimeste hinnangut sellele, kui võrd nad on spetsiifiliste eluvaldkondadega, nagu näiteks töö või abielu, üldiselt rahul, või kui võrd nad oma eluga üleüldiselt rahul on, ning kui tähendusrikkaks või eesmärgipäraseks nad oma elu peavad. Afektiivne komponent näitab aga inimeste kogitud emotsioone, kas nad kogevad sagedamini positiivseid või negatiivseid emotsioone. Seega võib öelda, et inimestel on kõrge subjektiivne heaolu, kui nad on oma eluga rahul ja kogevad positiivseid emotsioone rohkem kui negatiivseid emotsioone (Realo, 2009).

Rahulolu, õnnelikkust ja subjektiivset heaolu on uuritud juba mõnda aega. 1967-ndal aastal kirjutas Wilson oma artiklis "*Correlates of avowed happiness*", et õnnelik inimene on "noor, terve, haritud, hea palgaga, ekstravertne, optimistlik, muretu, usklik, abielus inimene, kellel on kõrge enesehinnang, töömoraal, tagasihoidlikud eesmärgid, võib olla nii mees kui naine ja intelligentne". (Wilson, 1967: 294). Tänapäevaks on suur osa Wilsoni järeldustest ümber lükatud: näiteks ei peeta noorust ja tagasihoidlikke ootuseid enam subjektiivse heaolu eeldusteks (Diener et al, 1999).

Diener et al (1995) on uurinud neid faktoreid, mis subjektiivse heaolu juurde viivad. Nad leidsid, et subjektiivse heaoluga on seotud suur sissetulek, individualism, inimõigused ja sotsiaalne võrdsus, ning et üldiselt nauditakse arenenud riikides kõrget sissetulekut, väärtustatakse inimõigusi ja sotsiaalset võrdsust, ja seetõttu on neil kõrge subjektiivse heaolu tase. Vähemarenenud maades ja kolmanda maailma arengumaades, millega eelmainitud näitajad kaasas ei käi, näitavad uurimused madalamat subjektiivse heaolu taset.

Eelmainitud seosed on aga kultuuritasandi seosed, mis ei pruugi sugugi kehtida indiviidi tasandil. Realo (2006) toob oma artiklis välja, et inimese hinnang oma subjektiivsele heaolule on ajas üllatavalt stabiilne – peale olulisi ja/või ootamatuid elusündmusi langeb või tõuseb oma iseloomulikule tasemele. Selle kõrval keskenduvad heaolu uurijad üha enam

sellele, millised on inimeste püüdlused, eesmärgid ning toimetulekustrateegiad (Realo ja Dobewall, 2011).

Iseloomulik baastase sõltub Realo (2006) järgi kahest isiksuseomadusest, milleks on ekstravertsus ja neurootilisus, mis tähendab, et ekstravertsemad inimesed kalduvad kogema rohkem positiivseid emotsioone, samas kui neurootilisemad inimesed kalduvad kogema rohkem negatiivseid emotsioone. Positiivsete ja negatiivsete emotsioonide tasakaal määrabki suuresti ära selle, kuivõrd õnnelikud ja rahulolevad inimesed on, sest on leitud, et eluga rahulolu hinnangutes lähtuvad inimesed ennekõike sellest, millisel määral nad kas positiivseid või negatiivseid emotsioone kogunud on (Diener et al., 2003; Realo, 2006: 25)

Kuigi isiksus suudab seletada üsnagi suurel määral subjektiivse heaolu varieeruvust, mõjutavad subjektiivset heaolu pikas perspektiivis ka eluolud. Lisaks neurootilisusele ja ekstravertsusele on Dieneri jt (2003) töös mainitud ka järgmiseid tegureid, mis võivad seostuda subjektiivse heaoluga: Suure Viisiku avatus kogemustele ja meelekindlus, eesmärgid, arusaamine oma iseloomust ja sellega kooskõlas käitumine (kuigi see ei pruugi üldistuda vähem individualistlike kultuuride puhul) (Diener et al, 2003).

Michael Minkovi (2009) järgi on kõige kergem seletada eluga rahulolu. See on tema arvates põhiliselt seotud kultuuriga, kus inimestel on keskmiselt kõrge ettekujutus, et nad on oma elu peremehed, ehk siis teiste sõnadega – tema meelest eluga rahulolu põhiolemuseks on isikliku vabaduse tunne. Riigi jõukus aitab sellele kaasa, kuid pole väga tugev otsene ennustaja. Ta toob näiteks, et on olemas ühiskondi, mis pole üldiselt jõukad, kuid on iseloomustatud kõrge eluga rahuloluga, kõrge isikliku vabadusega ja elu üle kontrolli omamisega.

Veel leiab Minkov (2009), et kõige raskem on seletada erinevusi õnnelikkuses. Ka selle puhul leiab ta, et tegemist on elu üle tajutud kontrolli omamisega, ja ka siin aitab rikkus natuke kaasa sellele, et riigis oleks kõrge õnnelike inimeste tase, kuid siin arvab Minkov (2009) olevat vaba aja olemasolu üheks tähtsaimaks ennustajaks õnnelikkuses.

Kultuur mõjutab oluliselt subjektiivse heaolu komponentide omavahelist seost: hea elu sõltub vastavas ühiskonnas kehtivatest väärtustest. Kuigi positiivne emotsionaalne kogemus on enamasti, võrreldes negatiivse emotsionaalse kogemusega, eluga rahulolu hinnangutega tugevamalt seotud, on neis maades, kus inimesed rõhutavad eneseväljendusega seotud väärtusi, vaja enam positiivseid emotsioone ning positiivset stimulatsiooni selleks, et inimesed oleksid oma eluga rahul (Realo ja Dobewall 2011).

Oluline küsimus on seoses heaoluga – kas eluga rahulolu hinnangud vanusega muutuvad? Vaatamata mitmetele läbilõike ja longituuduuringutele, pole sellele küsimusele suudetud leida ühest vastust (Realo ja Dobewall, 2011). Siiski on leitud, et eluga rahulolu ja

vanuse vahel esineb U-kujuline seos: noorte ja vanemate inimeste seas on eluga rahulolu kõrgeim ning keskealiste hulgas madalaim (Realo ja Dobewall 2011: Blanchflower ja Oswald 2008 kaudu). See, mis inimesi õnnelikuks ja rahulolevaks teeb, ei ole ainuke, mis kultuuriti varieerub, vaid kultuuriti varieerub ka suhe vanuse ja subjektiivse heaolu vahel (Realo ja Dobewall, 2011). Eestis ei tulene sellised eluga rahulolu muutused mitte inimeste bioloogilisest vanusest, vaid on pigem tingitud sünnikohordi ning ajastu koosmõjust – kultuurilisest ja ajaloolisest kontekstist (Realo ja Dobewall, 2011).

Õnnelikkus ja rahulolu Eestis

Selleks, et siinses kultuuriruumis olla täielikul määral eluga rahul ja õnnelik, on vaja majanduslikult kindlustatud, võrdses ja demokraatlikus ühiskonnas, hoolimata sellest, et suures osas tugineb inimeste õnne- ja rahulolutunne sellele, mis toimub nende hinges. Ükski riik ei saa inimest automaatselt õnnelikuks teha, kuid ta saab luua selleks vastavad tingimused ning soodustada inimeste eluga rahulolu ning võimaldada neil õnnelik olla (Realo, 2009). Aastad 1990-2009 on toonud kaasa olulisi muutuseid Balti riikide elanikkonna eluga rahulolus (Ainsaar, 2010). Seetõttu olekski vajalik ning huvitav uurida, kas viimaste aastate sündmused ning hetkeolukord riigis ja ühiskonnas on mõjutanud eesti- ja venekeelse elanikkonna subjektiivset heaolu ja eluga rahulolu, ning kas nende vahel esineb õnnelikkuses ja eluga rahulolus erinevuseid.

Rahva rahulolu teemat on korduvalt uuritud, näiteks oli Eestis 2004. aasta sügisel oma eluga rahul või väga rahul 70 protsenti elanikest. Samuti oli 2005. aasta kevadel läbi viidud eurobaromeetri (EB 63) küsitluse tulemuste kohaselt oma eluga rahul või väga rahul 67 protsenti Eesti elanikest (Realo, 2006). 2008. aasta integratsioonimonitooringu küsitluses paluti aga vastajatel hinnata, mil määral on nad rahul oma elu erinevate aspektidega. Saadud tulemustest ilmneb, et kõikides eluvaldkondades eestlaste rahuloluaste mitte-eestlastega võrreldes kõrgem (Kasearu ja Trumm, 2008).

Samas, nagu on varasemalt leitud, tuleb eesti- ja venekeelse elanikkonna subjektiivse heaolu võrdlemisel arvesse võtta veel lisaks terve hulk tegureid, sh vanus, sissetulek, haridus, töö ning kodakondsus.

Nagu Realo ja Dobewall (2011) oma uurimuses leidsid, on ka Eestis eluga rahulolu ja vanuse vahel U-kujuline seos: noored ja vanad on eluga rohkem rahul kui keskealised, mis on tingitud sünnikohordi ning ajastu koosmõjust, ning seetõttu tuleks vanust kindlasti ka subjektiivse heaolu hindamisel arvestada.

Eestis on leitud, et inimeste tõine staatus mõjutab üsna olulisel inimeste rahuloluhinnanguid: töötute seas on eluga rahulolevate inimeste osakaal madalaim (Realo ja

Dobewall, 2011). Siinkohal mängib rolli ka hiljutine majanduskriis – tööpuuduse äkiline tõus võis mõjutada elanikkonna eluga rahulolu, mis on viimastel aastatel märkimisväärselt langenud (Realo ja Dobewall, 2011). Ka näitab tööstaatus ja harituse tähtsust J. Hämmali (2006) Eesti Inimarengu Aruande peatükk “*Eesti elu inimeste hinnangutes*”, mille kohaselt mõjutab Eestis inimeste sotsiaalne positsioon üldist rahulolu enam kui Euroopas tervikuna. Eluga keskmisest enam on oma eluga rahul ettevõtjad, juhid ja tippspetsialistid, ning ka õpilased ja üliõpilased. Ilmselt tingib selle kõrgem hinnang oma positsiooni prestiižikusele ühiskonnas, mis on omakorda määratletud suuremast osalemisest meediaühiskonnas, paremast muutustega toimetulekust ning tarbimisvõimalustest (Lauristin, 2004).

Seega võib muukeelsetel inimestel riigikeele mitteoskamine või kesine oskus suuresti mõjutada eluga rahulolu. Näiteks on keele mitteoskamise tõttu raskem saada kvaliteetset ülikooliharidust, kui õppetöö toimub eesti keeles, ning see omakorda mõjutab tulevasi töökoha- ja eneseteostusvõimalusi. Ilma ülikooliharidusest ja keele mitteoskamiseta on veelgi raskem töökohta leida, veel vähem vaimselt ja materiaalselt rahuldavat töökohta, ning tuleb leppida selle tööga, mis parasjagu võimalik saada on. 2006-nda aasta Eesti Inimarengu Aruandes on J. Hämmal märkinud, et 2004-2006 aastate olulisemaid parameetreid analüüsides on näha, et Eestis sõltub rahulolu vanusest, haridustasemest, sotsiaalsest staatusest ning kodakondsusest; ilma riigikeele oskamiseta aga Eestis kodakondsust saada võimalik ei ole.

Kodakondsus on Eesti puhul oluliseks teguriks inimeste rahulolus. Nende seas, kellel on Eesti kodakondsus, on eluga rahulolevaid ligi 20% enam kui näiteks Vene kodakondsusega isikute seas, ning 10% enam kui kodakondsuseta ehk ”halli passi” omanike seas (Realo, 2009). Rahvusrühmade vaheliste rahuloluhinnangute erinevuste detailne analüüs näitab, et venekeelse elanikkonna keskmiselt madalamad hinnangud tulenevad eelkõige Eesti kodakondsust mitteomavate isikute suuremast rahulolematusest. Eesti kodakondsusega venekeelne elanikkond on oma eluga rohkem rahul kui nende kodakondsuseta ja Venemaa kodakondsusega rahvuskaaslased. Ka majanduslikule olukorrale antud hinnangutes on oluline erinevus kodakondsuseta ja Eesti kodakondsusega venekeelse elanikkonna vahel, viimased on rahulolevamad. (Kasearu ja Trumm, 2008)

Kuna käesolevas seminaritöös ei uurita põhjuseid või millest tulenevalt võivad eestikeelse ja venekeelse elanikkonna vahel teatud erinevused õnnelikkuses ja eluga rahulolus olla, vaid kas nende kahe grupi vahel on erinevusi õnnelikkuses ja eluga rahulolus või mitte, võiks järgmisena uurida, millest need erinevused tulenevad. Ka ei ole kirjandusallikate andmetel käesoleva seminaritööga analoogseid artikleid ja/või uurimusi, või neid leidub vähesel määral, ning seetõttu on veelgi vajalikum uurida, kas ühe riigi erineva etnilise

taustaga elanikkonna vahel leidub erinevusi õnnelikkuses ja eluga rahulolu määras. Kõik analüüsid tehakse lisaks keelelisele jaotumisele ka kodakondsuse lõikes, selleks, et näha, kas kodakondsus ja keel mängivad erinevat rolli subjektiivse heaolu hinnangutes.

Uuritavad hüpoteesid

1. Eestis elavate erinevate etniliste taustadega (eesti ja venekeelsete) inimeste vahel esineb erinevusi õnnelikkuses ja rahulolus ajavahemikul aastatel 2004-2010. 2. Tulenevalt venekeelse elanikkonna ebavõrdse kohtlemise tajumisest ühiskonnas (*Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008*) ja eestikeelsele õppele üleminemisest, püstitan järgneva hüpoteesi: Eesti venekeelse elanikkonna õnnelikkus ja eluga rahulolu on madalam võrreldes eestikeelse elanikkonna rahulolu ja õnnelikkusega vahemikus aastatel 2004-2010.

MEETOD

Käesoleva seminaritöö raames uuriti õnnelikkust ja eluga rahulolu eesti- ja venekeelse elanikkonna seas aastatel 2004-2010. Uurimuses kasutati *European Social Survey* (ESS; <http://www.europeansocialsurvey.org/>) andmestikku, mis uurib ja kaardistab erinevate Euroopa riikide muutuvaid ühiskondlikke tavasid ja mitmekülgse rahvastiku suhtumisi, uskumusi ja käitumismustreid. Praeguseks on läbi viidud viis uuringute lainet ehk 2002-2010, millest neljas viimases laines on kogutud andmeid ka Eesti kohta. Teine kuni neljas uuringute laine kätkeb endas aastaid 2004 kuni 2008 ja on ESS andmebaasist allalaaditav kui kumulatiivne andmestik. Viies laine kätkeb endas 2010-nda aasta andmeid, ning kuna seda polnud seminaritöö läbiviimise ajaks veel kumulatiivse andmestikuga ühendatud, siis ühendas seminaritöö autori viienda laine andmed kumulatiivsete andmetega iseseisvalt.

Valimi kirjeldus

Iga ESS valim koosneb 15 aastastest või vanematest inimestest (ülemist piirmäära pole), kes elavad eraldi leibkonnas, hoolimata nende rahvusest, kodakondsusest või keelest. Valim valitakse juhuslike tõenäosusmeetoditega ja inimesi intervjueritakse näost näkku kohtumiste teel (<http://www.europeansocialsurvey.org/>).

Käesolevas seminaritöös uuritakse valimit 2004-2010 aastate lõikes. Kokku on kuue aasta (2004-2010) jooksul intervjueritud 6960 inimest, kellest mehi oli 42% ja naisi 58%. Meeste ja naiste osakaal aastate lõikes on esitatud tabelis 1.

Tabel 1. Meeste ja naiste osakaal aastatel 2004-2010

	2004	2006	2008	2010
Mees	818 (41%)	660 (44%)	704 (42%)	722 (40%)
Naine	1171 (59%)	857 (56%)	957 (58%)	1793 (60%)
Kokku	1989	1571	1661	1793

Kodune keel. Aastatel 2004-2010 rääkis koduse keelena eesti keelt (edaspidi eestikeelne elanikkond) 71% (4966) küsitlusele vastanutest ja vene keelt (edaspidi venekeelne elanikkond) rääkis koduse keelena 28 % (1942) vastanutest. Välja on jäetud muukeelsete osakaal, kuna see oli piisavalt väike (1% ehk 52 inimest) ja käesoleva seminaritöö jaoks mittevajalik ning seega on muukeelsed ka edaspidistest analüüsides välja jäetud. Aastate lõikes on eesti-ja venekeelse elanikkonna osakaal ja jaotumine esitatud tabelis 2. Nagu tabelist 2 näha, on vene keelt esimese keelena kodus kõnelevate inimeste arv kahe viimase uurimuslaine jooksul märkimisväärselt vähenenud. Kuna Euroopa Sotsiaaluuringus ei küsita vastajate rahvuslikku kuuluvust, ongi antud töös inimesed jaotatud vastavalt eesti- ja venekeelse elanikkonna hulka sõltuvalt sellest, millist keelt nad peamiselt kodus räägivad.

Tabel 2. Eesti- ja venekeelse elanikkonna osakaal aastatel 2004-2010

	2004	2006	2008	2010
Eesti	1432 (72%)	971 (64%)	1153 (71%)	1410 (79%)
Vene	553 (28%)	539 (36%)	472 (29%)	378 (21%)
Kokku	1985	1510	1625	1788

Kodakondsus. Välja on jäetud respondendid, kes on muukeelsed ja need kes vastasid “ei tea” või kellel vastus puudus. Aastatel 2004-2010 oli Eesti kodakondsus kokku 5745 inimesel (84% valimist), neist eesti keelt koduse keelena kõnelevaid 85% (4898) ja vene keelt koduse keelena kõnelevaid 15% (847) küsitletutest. Vene kodakondsusega oli kokku 528 inimest (8% valimist), neist eesti keelt koduse keelena kõneles 4% (19) ja vene keelt koduse keelena kõneles 96% (507) küsitletutest. Halli passi omanikke oli 556 (8% valimist), neist 6%-l (32) vastanutest oli koduseks keeleks eesti keel, 94%-l (524) oli aga koduseks keeleks vene keel. Kodakondsuse jaotumine aastatel 2004-2010 on esitatud joonisel 2, kodakondsuste osakaal elanikkonna vahel on aastate lõikes esitatud tabelis 3.

Tabel 3. Kodakondsus eesti- ja venekeelse elanikkonna vahel aastatel 2004-2010

	2004			2006			2008			2010		
	Eesti keel	Vene keel	Kokku	Eesti keel	Vene keel	Kokku	Eesti keel	Vene keel	Kokku	Eesti keel	Vene keel	Kokku
Eesti	1415 (86%)	231 (14%)	1646	953 (80%)	234 (20%)	1187	1131 (85%)	205 (15)	1336	1399 (89%)	177 (11%)	1576
Vene	4 (3%)	140 (97%)	144	6 (4%)	142 (96%)	148	5 (4%)	119 (96%)	124	4 (4%)	106 (96%)	110
Hall pass	9 (5%)	166 (95%)	175	11 (7%)	145 (93%)	156	7 (5%)	133 (95%)	140	5 (6%)	80 (94%)	85

Keskmine vanus. Vastanute keskmine vanus aastatevahemikul 2004-2010 oli 48 eluaastat ($SD=19$), neist noorim oli 15 aastane ja vanim 100 aastane. Nii eesti- kui venekeelsete vastajate keskmine vanus oli 48 eluaastat ($SD=20$ ja 19)

Haridus. Hariduse kodeeringud eri uuringutelaines olid erinevad, mistõttu moodustati uus tunnus – kas vastaja on kõrgharidusega või ei ole. Aastatel 2004-2010 küsimustikele vastanutest oli kõrgharidusega 1419 ja ilma 5484 inimest. Eestikeelse elanikkonna seast oli kõrgharidusega 22% (1090) ja ilma 78% (3874) inimestest. Venekeelse elanikkonna seast oli 17% (329) kõrgharidusega ja 83% (1612) ilma kõrghariduseta inimest. Haridustase elanikkonna vahel on aastate lõikes esitatud tabelis 4.

Tabel 4. Haridustase eesti- ja venekeelse elanikkonna seas 2004-2010

	2004	2006	2008	2010
Eesti kõrgharidusega	262 (18%)	218 (22%)	269 (23%)	341 (24%)
Eesti kõrghariduseta	1170 (82%)	753 (78%)	881 (77%)	1068 (76%)
Kokku	1432	971	1150	1409
Vene kõrgharidusega	72 (13%)	101 (19%)	73 (15%)	83 (24%)
Vene kõrghariduseta	481 (87%)	438 (81%)	398 (85%)	259 (76%)
Kokku	553	539	471	342

Peamine tegevusala. Eestikeelse elanikkonna peamised tegevusalad aastatel 2004-2010 olid töötamine 52% (2588) ja õppimine 11% (522). Vastajatest 25% (1255) olid pensionil ja töötuid oli 4% (188), kodused ja püsivalt haiged (muu) moodustasid 8% (400). Venekeelse elanikkonna peamised tegevusalad kattusid aastatel 2004 – 2010 eestikeelse elanikkonna peamiste tegevusaladega: 51% (974) töötab ja 10% (183) õpib. Vastanutest 28% (539) oli pensioni ja töötuid oli 6% (131), kodused ja püsivalt haiged (muu) moodustasid 5% (97). Peamised eesti- ja venekeelse elanikkonna tegevusalad aastate lõikes on esitatud tabelis 5.

Tabel 5. Eesti- ja venekeelse elanikkonna peamised tegevusalad 2004-2010

	2004		2006		2008		2010	
	Eesti	Vene	Eesti	Vene	Eesti	Vene	Eesti	Vene
Töötab	732 (51%)	275 (50%)	528 (54%)	309 (57%)	642 (56%)	225 (49%)	686 (49%)	165 (44%)
Töötu	54 (4%)	37 (6%)	12 (2%)	19 (4%)	48 (4%)	39 (9%)	74 (5%)	36 (10%)
Õpib	158 (11%)	61 (11%)	100 (10%)	60 (11%)	111 (10%)	32 (7%)	153 (11%)	30 (8%)
Pensioni	370 (26%)	153 (28%)	269 (28%)	123 (23%)	249 (22%)	138 (30%)	367 (26%)	125 (33%)
Muu	114 (8%)	26 (5%)	61 (6%)	28 (5%)	90 (8%)	25 (5%)	117 (9%)	18 (5%)

Mõõtevahend

Õnnelikkust ja rahulolu mõõdeti kahe tunnustega “eluga rahulolu” ja “õnnelikkus”. Eluga rahulolu hinnati skaalal 0-9, kus 0 tähendab “ei ole üldse rahul” ja 9 on “väga rahul”. Õnnelikkust hinnati skaalal 0-10, kus 0 tähendab “väga õnnetu” ja 9 on “väga õnnelik”.

TULEMUSED

Andmete analüüsimisel kasutati statistikaprogrammiga SPSS. Omavahel võrreldi eesti- ja venekeelset elanikkonda, leidmaks erinevusi keskmistes eluga rahulolus, õnnelikkuses, subjektiivses tervises ja tajutud sissetulekus, dispersioonanalüüs (one-way ANOVA) tõi välja gruppidevahelisi statistilisi olulisusi. Et teada saada, kas keel jääb oluliseks heaolu ennustajaks ka peale teiste tegurite arvesse võtmist, viidi läbi lineaarne regressioonanalüüs. Omavahel võrreldi nii eesti- ja venekeelse elanikkonna erinevusi õnnelikkuses ja eluga rahulolus, kui ka võrreldi erinevusi ka kodakondsuse lõikes.

Subjektiivne tervis. Subjektiivne tervis aastatevahemikus 2004-2010 oli eestikeelsel elanikkonnal keskmiselt parem ($M=3,67$; $SD=0,69$) kui venekeelsel elanikkonnal ($M=3,51$; $SD=0,63$). Võrdlus on statistiliselt oluline ($df=1$ ja 6074 ; $p=.000$). Subjektiivse tervise võrdlus eesti- ja venekeelse elanikkonna seas aastate lõikes on esitatud tabelis 6.

Tabel 6. Subjektiivne tervis eesti- ja venekeelse elanikkonna seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	3,66	0,69	df=1		3,61	0,68	df=1		3,69	0,69	df=1		3,70	0,71	df=1	
Venek.	3,54	0,62	df=1695	p= .007	3,54	0,65	df=1360	p= .145	3,48	0,60	df=1415	p= .000	3,43	0,66	df=1598	p= .000

Võrreldes omavahel Eesti ja Vene kodakondsusega inimesi ning halli passi omanikke subjektiivses tervises aastatel 2004-2010, selgus, et Eesti kodakondsusega inimesed olid keskmiselt parema ($M= 3,66$; $SD=0,69$) tervisega kui Vene kodakondsusega ($M= 3,39$; $SD=0,60$) ja kui halli passi omanikud ($M=3,48$; $SD=0,61$), kusjuures halli passi omanikud olid keskmiselt parema tervisega kui Vene kodakondsusega inimesed. Võrdlus on statistiliselt oluline ($df= 2$ ja 6044 ; $p = .000$). Subjektiivse tervise võrdlust Eesti ja Vene kodakondsusega ning halli passi omanike seas on aastate lõikes on esitatud tabelis 7.

Tabel 7. Subjektiivne tervis Eesti ja Vene kodakondsuse ning halli passi omanike seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	3,65	0,69	df=2		3,63	0,68	df=2		3,68	0,70	df=2		3,67	0,70	df=2	
Venek.	3,45	0,56	df=1682		3,35	0,57	df=1345		3,32	0,51	df=1425		3,43	0,76	df=1583	
Hall p.	3,53	0,58	p= .001		3,50	0,63	p= .000		3,51	0,62	p= .000		3,38	0,59	p= .000	

Tajutud sissetulek. Gruppidevahelisest võrdlusest aastatevahemikul 2004-2010 oli eesti- ja venekeelse elanikkonna vahel tajutud sissetulek eestikeelsel elanikkonnal keskmiselt parem ($M= 3,91$; $SD=0,68$) kui venekeelsel elanikkonnal ($M=3,72$; $SD=0,77$). Võrdlus on statistiliselt oluline ($df=1$ ja 6290 ; $p= .000$). Tajutud sissetuleku võrdlus eesti- ja venekeelse elanikkonna seas aastate lõikes on esitatud tabelis 8.

Tabel 8. Tajutud sissetulek eesti- ja venekeelse elanikkonna seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	3,77	0,66	df=1		4,04	0,85	df=1		3,96	0,62	df=1		3,93	0,57	df=1	
Venek.	3,59	0,67	df=1726		3,77	0,77	df=1393		3,78	0,94	df=1530		3,74	0,67	df=1635	
			p= .000				p= .000				p= .000				p= .000	

Võrreldes omavahel Eesti ja Vene kodakondsusega inimesi ning halli passi omanikke tajutud sissetulekus aastatel 2004-2010, ilmses, et Eesti kodakondsusega inimesed tajusid sissetulekut keskmiselt kõrgemini ($M= 3,90$; $SD=0,70$) kui Vene kodakondsusega ($M= 3,64$; $SD=0,64$) ja kui halli passi omanikud ($M=3,70$; $SD=0,86$), kusjuures halli passi omanikud tajusid sissetulekut keskmiselt kõrgemini kui Vene kodakondsusega inimesed. Võrdlus on statistiliselt oluline ($df= 2$ ja 6261 ; $p = .000$). Tajutud sissetuleku võrdlus Eesti ja Vene kodakondsusega ning halli passi omanike seas on aastate lõikes on esitatud tabelis 9.

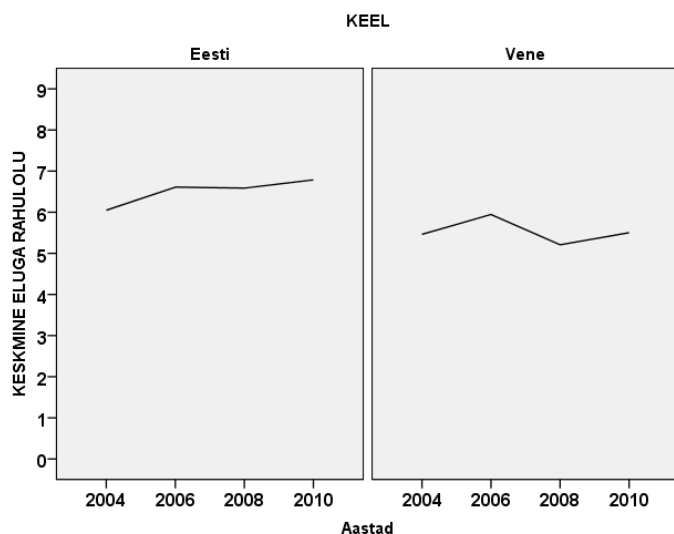
Tabel 9. Tajatud sissetulek Eesti ja Vene kodakondsuse ning halli passi omanike seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	3,74	0,64	df=2		4,01	0,85	df=2		3,95	0,71	df=2		3,92	0,59	df=2	
Venek.	3,58	0,54	df=1714		3,67	0,77	df=1377		3,64	0,69	df=1537		3,67	0,52	df=1624	
Hall p.	3,59	0,77	p= .001		3,69	0,74	p= .000		3,84	1,10	p= .000		3,66	0,77	p= .000	

Eluga rahulolu. Võrreldes omavahel eesti- ja venekeelse elanikkonna eluga rahulolu aastatel 2004-2010, selgus, et eesti keelt kõnelevad inimesed olid keskmiselt enam ($M= 6,49$; $SD=2,11$) eluga rahul kui vene keelt kõnelevad inimesed ($M= 5,54$; $SD=2,47$). Erinevus on statistiliselt oluline ($df=1$ ja 6871 ; $p= .000$). Eluga rahulolu võrdlus eesti- ja venekeelse elanikkonna seas aastate lõikes on esitatud tabelis 10 ja joonisel 1. Muutused aastate lõikes näitavad, et nii eesti- kui ka venekeelse elanikkonna eluga rahulolu keskmine tase on aastate lõikes tõusujoonel, kuigi 2008-ndal aastal võib täheldada mõningast langust eluga rahulolust. Kõige kõrgem eluga rahulolu tase eestikeelsel elanikkonnal oli 2010. aastal, venekeelsel elanikkonnal jääb aga 2006. aasta keskmiselt kõige kõrgema eluga rahulolu hinnanguga.

Tabel 10. Eluga rahulolu eesti- ja venekeelse elanikkonna seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	P	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	6,05	2,18	df=1		6,61	2,01	df=1		6,59	2,03	df=1		6,79	2,09	df=1	
Venek.	5,46	2,34	df=1979		5,94	2,49	df=1487		5,21	2,36	df=1615		5,50	2,68	df=1784	
			p= .000				p= .000				p= .000				p= .000	

Joonis 1. Eluga rahulolu eesti- ja venekeelse elanikkonna seas 2004-2010

Võrreldes omavahel Eesti ja Vene kodakondsusega inimesi ning halli passi omanikke eluga rahulolus aastatel 2004-2010, selgus, et Eesti kodakondsusega inimesed olid keskmiselt enam ($M= 6,39$; $SD=2,18$) eluga rahul kui Vene kodakondsusega ($M= 5,51$; $SD=2,48$) ja kui halli passi omanikud ($M=5,32$; $SD=2,48$). Võrdlus on statistiliselt oluline ($df=2$ ja 6833 ; $p= .000$). Eluga rahulolu võrdlus Eesti ja Vene kodakondsusega ning halli passi omanike seas on aastate lõikes on esitatud tabelis 11.

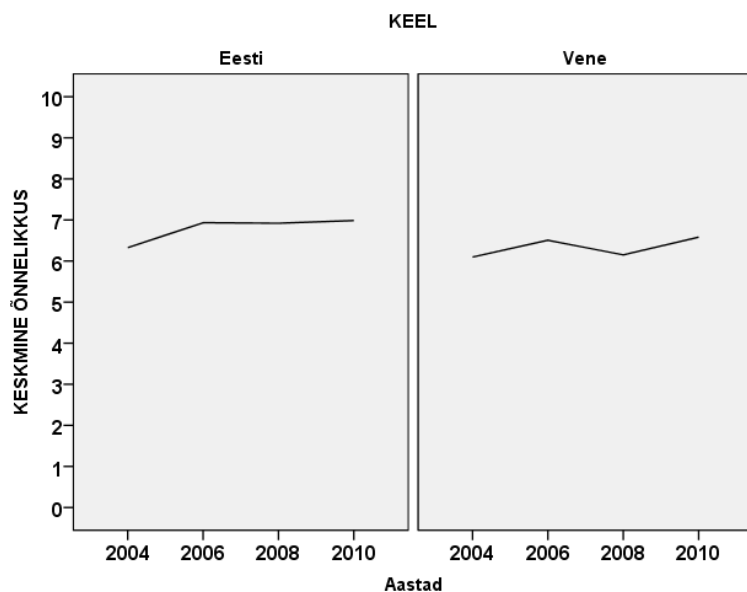
Tabel 11. Eluga rahulolu Eesti ja Vene kodakondsuse ning halli passi omanike seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	6,00	2,21	df=2		6,56	2,08	df=2		6,39	2,14	df=2		6,65	2,19	df=2	
Venek.	5,45	2,19	df=1961		5,55	2,55	df=1471		5,41	2,39	df=1625		5,64	2,83	df=1767	
Hall p.	5,15	2,37	p= .000		5,71	2,56	p= .000		5,09	2,40	p= .000		5,35	2,68	p= .000	

Õnnelikkus. Võrreldes omavahel eesti- ja venekeelse elanikkonna õnnelikkust aastatel 2004-2010, siis selgus, et eestikeelne elanikkond oli keskmiselt ($M= 6,77$; $SD=1,88$) enam õnnelik kui venekeelne elanikkond ($M=6,32$; $SD= 2,22$). Võrdlus on statistiliselt oluline ($df= 1$ ja 6844 ; $p = .000$). Õnnelikkuse taseme võrdlus eesti- ja venekeelse elanikkonna seas aastate lõikes on esitatud tabelis 12 ja joonisel 2.. Ka õnnelikkuse tase eesti- ja venekeelse elanikkonna seas aastate lõikes on tõusujoonel ja taaskord saab täheldada õnnelikkuse taseme mõningast langust 2008-ndal aastal, kusjuures venekeelse elanikkonna puhul on õnnelikkuse taseme langus suurem kui eestikeelsel elanikkonnal.

Tabel 12. Õnnelikkus eesti- ja venekeelse elanikkonna seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	6,33	1,98	df=1		6,93	1,84	df=1		6,92	1,80	df=1		6,99	1,81	df=1	
Venek.	6,10	2,23	df=1972		6,51	2,13	df=1475		6,15	2,19	df=1606		6,58	2,30	df=1785	
			p= .021				p= .000				p= .000				p= .000	

Joonis 2. Õnnelikkus eesti- ja venekeelse elanikkonna seas 2004-2010.

Võrreldes omavahel Eesti ja Vene kodakondsusega inimesi ning halli passi omanikke õnnelikkuses aastatel 2004-2010, ilmnes, et Eesti kodakondsusega inimesed olid keskmiselt enam ($M= 6,75; SD=1,93$) õnnelikud kui Vene kodakondsusega ($M= 6,04; SD=2,19$) ja kui halli passi omanikud ($M=6,17; SD=2,31$), kusjuures halli passi omanikud olid keskmiselt õnnelikumad kui Vene kodakondsusega inimesed. Võrdlus on statistiliselt oluline ($df= 2$ ja $6806; p = .000$). Õnnelikkuse taseme võrdlus Eesti ja Vene kodakondsusega ning halli passi omanike seas on aastate lõikes on esitatud tabelis 13.

Tabel 13. Õnnelikkus Eesti ja Vene kodakondsuse ning halli passi omanike seas 2004-2010

	2004				2006				2008				2010			
	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p	M	SD	df	p
Eestik.	6,34	2,02	df=2		6,92	1,85	df=2		6,84	1,88	df=2		6,96	1,85	df=2	
Venek.	5,78	2,07	df=1955		6,17	2,01	df=1459		5,89	2,29	df=1615		6,42	2,39	df=1768	
Hall p.	5,95	2,32	Fp= .001		6,32	2,40	p= .000		6,08	2,07	p= .000		6,51	2,50	p= .003	

Õnnelikkus ja rahulolu. Õnnelikkuse ja eluga rahulolu vahel on tugev positiivne korrelatsioon ($r=0,66$), ning seetõttu liideti need kaks tunnust omavahel kokku ja vaadeldi kui tunnust “õnnelikkus ja rahulolu”. Järgnevad analüüsid on tehtud seda tunnust kasutades. “Õnnelikkuse ja rahulolu” koostunnusega oli eesti- ja venekeelse elanikkonna eluga rahulolu ja õnnelikkus sama suhtega, kui neid mõlemaid tunnuseid eraldi vaadates – eestikeelse elanikkonna õnnelikkus ja rahulolu oli aastatel 2004-2010 keskmiselt kõrgem ($M= 13,27$;

$SD=3,66$) kui venekeelsel elanikkonnal ($M=11,87$; $SD=4,18$). Võrdlus on statistiliselt oluline ($df=1$ ja 6818 ; $p=.000$).

Erinevused subjektiivses heaolus

Kas erinevused subjektiivsest heaolust tulenevad sellest, mis keelt inimene räägib või pigem sellest, milline on tema subjektiivne tervis, tajutud sissetulek ja kodakondsus? Teiste tegurite arvessevõtmisel oli keel (ja ka kodakondsus) kõige vähem oluline heaolu ennustaja, kõige paremini ennustas õnnelikkust ja rahulolu subjektiivne tervis. Ilmnes keskmiselt tugev positiivne seos ($R=0,42$) õnnelikkuse ja rahulolu ning kodakondsuse, keele, tajutud sissetulekuga ja subjektiivse tervise mudelis. Kodakondsus ($F=6,2$; $p=.000$), keel ($F=9,1$; $p=.000$), subjektiivne tervis ($F=39,2$; $p=.000$) ja tajutud sissetulek ($F=25,5$; $p=.000$) koos kirjeldavad umbes 17% õnnelikkuse ja rahulolu variatiivsusest ($R^2=0,174$; $SD=3,12$). Seos on statistiliselt oluline ($df=4$ ja 5499 ; $p=.000$).

See, et keel koostatud mudelis kõige vähem õnnelikkust ja rahulolu ennustas, ei ole tegelikult üllatav, kuna räägitavast keelest ja kodakondsusest endast ilmselt ei olene midagi, vaid pigem mis hinnanguid inimesed ise elule annavad ja kuidas nad ümbritsevat tajuvad. Kui venekeelne inimene on oma subjektiivset heaolu hinnanud madalamaks kui eestikeelne inimene, siis vaevalt, et sellel midagi konkreetselt keele endaga väga tugevat seost on, vaid pigem mis mõju ümbritseval on – kui venekeelne inimene Eestis räägib riigikeelt halvasti ja saab selletõttu väiksema palgaga töö ning sissetulek on väike, siis on ikkagi sissetulek see, mis subjektiivset heaolu mõjutab, mitte konkreetselt üks või teine keel.

ARUTELU JA JÄRELDUSED

Kuna rahvuse ja emakeele tunnust ei olnud ESS tunnuste seas, võeti keele tunnuseks “Kõige tihedamini räägitav keel kodus: esimesena mainitud” ehk kodune keel ning sellega jagati elanikkond eesti- ja venekeelseks. See on siiski mõnes mõttes problemaatiline – kodune keel ei pruugi olla emakeel ning seetõttu on selline keeleline jaotuvus käesoleva uurimuse üks kitsaskohti – Eestis mittesündinud aga kodus eesti keelt rääkiv indiviid ei pruugi olla näiteks vene rahvusest kodanik, vaid võib hoopis olla mõne muu riigi kodanik. Ka ei tule selle kaudu välja, kas venekeelse koduse keelega indiviid oskab riigikeelt ja kui heal tasemel. Kuna gruppidevahelised võrdlused näitasid, et eesti- ja venekeelse elanikkonna rahuloluga seotud tunnuste omavahelisel võrdlusel ei erinenud keskmised eriti Eesti ja Vene kodakondsusega inimeste keskmistest, ja kuna nende inimeste arv oli suhteliselt väike, kes olid näiteks Vene kodakondsusega kuid rääkisid kodus eesti keelt, siis on selline elanikkonna keelegruppide

alusel jaotamine ilmselt kõige sobivam. Lisaks – ka seminaritöö teoreetilises osas viidatud allikad kasutasid kahe elanikkonna eristamiseks suures osas peamiselt keelt, siis tundus otstarbekas elanikkond siiski keele alusel kaheks jaotada. Kuna peale eesti ja vene keele ning Eesti ja Vene kodakondsuse oli suhteliselt vähe muukeelseid või muu riigi kodakondsusega inimesi, jäeti nad käesolevast uurimusest kõrvale. Üldiselt oli eestikeelse elanikkonna ja Eesti kodakondsusega isikute osakaal suurem kui venekeelse elanikkonna ja Vene kodakondsusega ning halli passi omanike osakaal.

Ka oleks küsimus riigikeele oskamise kohta osutanud kasulikuks võrdlemaks eesti- ja venekeelset elanikkonda – Kruusvall (2005) leidis, et integratsioonilõhet ning konflikte soodustavad muukeelsete riigikeele mitteoskamine või selle oskamine vähesel määral. Riigikeele oskusest oleneb ka hariduse omandamine ja töökoha olemasolu (ning ilmselt ka töökoha prestiiž), ja Diener et al (1995) on leidnud, et muuhulgas on subjektiivse heaoluga seotud suur sissetulek. Ka Hämmali (2006) kohaselt on tööstaatus ja haritus rahulolu suhtes tähtsad – Eestis mõjutab inimeste sotsiaalne positsioon üldist rahulolu enam kui Euroopas tervikuna. Realo ja Dobewall (2011) kinnitavad seda – Eestis on leitud, et inimeste tööine staatus mõjutab inimeste rahuloluhinnanguid: töötute seas on eluga rahulolevate inimeste osakaal madalaim.

Kuigi Eesti ühiskonna integratsiooni monitooringu 2005. aasta aruandes on märgitud, et Eesti segmenteeritud tööturul on eestlased seni olnud paremas olukorras kui eestivenelased (Pavelson, 2005), ilmneb käesoleva seminaritöös, et töötavate eestikeelse ja venekeelse elanikkonna osakaal on tegelikult üsna tasavägine – nelja aasta peale kokku oli eestikeelse elanikkonna seas töötavaid inimesi 52% ja venekeelse elanikkonna seas 51% (kuna ESS andmestikus puudus konkreetne tunnus töötuse või töötamise kohta, tuli leppida tunnusega “Peamine tegevus viimasel seitsmel päeval”). Ka muudes peamistes tegevusalades olid eestikeelsete ja venekeelsete osakaal üsna sarnane, nagu ka kõrghariduse omamises või mitteomamises ja vanuselises jaotumises – drastilisi erinevusi ei ilmnenu, kuigi eestikeelse elanikkonna seos vanuse ning õnnelikkuse ja rahulolu vahel oli mõnevõrra tugevam (eestikeelne $r = -0,23$; venekeelne $r = -0,16$).

Läbiviidud analüüside põhjal saab öelda, et autori poolt püstitatud hüpoteesid leidsid kinnitust: 1) Eestis elavate erinevate etniliste taustadega (eesti ja venekeelsete) inimeste vahel esineb erinevusi õnnelikkuses ja rahulolus ajavahemikul aastatel 2004-2010. Läbiviidud gruppidevahelised võrdlemised näitasid, et erinevus õnnelikkuses ja eluga rahulolus tõe-poolest on; 2) Eesti venekeelse elanikkonna õnnelikkus ja eluga rahulolu on madalam võrreldes eestikeelse elanikkonna rahulolu ja õnnelikkusega vahemikus aastatel 2004-2010. Analüüsid näitasid, et eestikeelne elanikkond on eluga keskmiselt enam rahul kui venekeelne

elanikkond, dispersioonanalüüs näitas, et see on statistiliselt oluline. Selline tulemus võib tulla venekeelse elanikkonna ebavõrdse kohtlemise ja tõrjumise tajumisest ühiskonnas – 63% venekeelsest elanikkonnast leidis, et kuulub Eestis vähemusrühma, Diener et al (1995) on aga leidnud, et lisaks teistele faktoritele on subjektiivse heaoluga seotud ka sotsiaalne võrdsus, ning sotsiaalse positsiooni tähtsuse toob välja ka Lauristin (2004).

Kõige üllatavamaks tulemuseks oli see, et halli passi omanikud tajuvad keskmiselt kõrgemalt sissetulekut, hindasid oma subjektiivset tervist keskmiselt paremaks ja olid keskmiselt õnnelikumad kui Vene kodakondsusega inimesed. Seega tuleks tulevikus kodakondsuseta elanikkonda kindlasti edasi uurida ja välja selgitada, milles täpselt need erinevused seisnevad ning millest need tulenevad. Üldiselt näitasid analüüsid, et eestikeelse elanikkonnal läheb elu pigem tõusujoones, 2004-ndal aastal oli eestikeelse elanikkonna õnnelikkuse ja rahuloluga seotud näitajate keskmised madalaimad ja hakkasid aasta-aastalt tõusma, erandiks on ainult 2008. aasta, kus ilmnes mõningasi langusi tunnuste keskmiste osas. Venekeelsel elanikkonnal on eluga rahuloluga seonduvate erinevate tunnuste keskmised aastate lõikes kõikunud, võib oletada erinevaid põhjuseid, mis hinnanguid mõjutanud on – pronksiöö ja pettumine valitsuses, majanduskriis, koolireform jne. Selleks et venekeelse elanikkonna hinnangute kõikumist paremini mõista ja saamaks teada, millest erinevused tulenevad, tuleks tulevikus läbi viia täiendatum uuring. Majanduslanguse algusest ja 2007-nda aasta pronksööduriga seotud sündmustest võib olla tingitud mõlema keelegrupi 2008-nda aasta eluga rahulolu langus. Ilmselt saab ka 2008-nda aasta õnnelikkuse taseme langust seostada majanduskriisi ja pronksiööga. Ka Realo ja Dobewall leiavad (2011), et tollane majanduskriis oli otseseks rahulolu ja õnnelikkuse mõjutajaks.

Kuna käesoleva seminaritöö eesmärgiks oli uurida, kas eesti ja venekeelse elanikkonna vahel esineb erinevusi õnnelikkuses ja eluga rahulolus, siis edasistes uuringutes võiks uurida, millised need erinevused täpselt on ja millest need tingitud on, arvesse peaks võtma mitmeid erinevaid faktoreid, mis neid erinevusi võivad põhjustavad: meedia, sotsiaalsed suhted, turvatunne, diskrimineerimine, pereelu jne. Ka peaks põhjalikumalt uurima kodakondsuse seost rahulolu ja õnnelikkusega eesti- ja venekeelse elanikkonna seas.

TÄNUSÕNAD

Tahaksin tänada oma juhendajat, Anu Realot, nõuannete, kannatlikkuse ja konstruktiivse kriitika eest. Samuti tahaksin tänada Kristina Hermanni mentaalse toetuse ja nõuannete eest.

KIRJANDUSE LOETELU

- Ainsaar, M. (2011). Subjektiivse heaolu muutus Balti riikides 1990–200. M. Ainsaar (toim). *Eesti inimarengu aruanne 2010/2011*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 82-87
- Diener, E., Diener, M., Diener, C. (1995). Factors predicting the subjective well-being of nations. *Journal of Personality and Social Psychology*. Vol.69, No. 5, 851 -864.
- Diener, E., Oishi, S., Lucas, R.E. (2003). Personality, culture, and subjective well-being: emotional and cognitive evaluations of life. *Annual Review of Psychology*, 54:403–25
- Diener, E., Suh, E.M., Lucas, R.E., Smith, H.L. (1999). Subjective well-being: 3 decades of progress. *Psychological Bulletin*. Vol. 125, No. 2, 276-302
- Hallik, K. (2005). Kodakondsus ja poliitiline kaasatus. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2005*, 60-78
- Hämmal, J. (2006). Eesti elu inimeste hinnangutes. M. Heidmets (toim). *Eesti inimarengu aruanne 2006*. Tallinn: Ühiskondliku Leppe Sihtasutus, 33-42
- Kasearu, K., Trumm A. (2008). Eesti- ja venekeelse elanikkonna aineoline olukord ja eluga rahulolu. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008*, 7-23
- Kruusvall, J. (2005). Hinnangud lõimumise edukusele, tulevikuohud ja tõrjuva suhtumise ilmingud. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2005*, 33- 59
- Kõnno, A. (2006). Pronkssõduri problemaatika kajastamine Eesti ajakirjanduses. *ETA Monitooring 2006*, 2-15
- Lauristin, M. (2004). Virvatulede ühiskond. *Päevaleht*, 24.03.2012.
- Minkov, M. (2009). Predictors of differences in subjective well-being across 97 nations. *Cross-Cultural Research*. Vol 43, no 2, pp 152-179
- Pavelson, M. (2005). Eestlaste ja eestivenelaste sotsiaalmajanduslik seisund: ootused ja muutused. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2005*, 5-18
- Pettai, I. (2005). Sallivus rahvussuhetes Eestis. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2005*, 33-32
- Proos, I. (2005). Eestivenelaste keeleoskus ja suhtumine 2007. aasta gümnaasiumireformi. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2005*, 20-32
- Realo, A. (2006). Mis paneb inimese elust rõõmu tundma? *Horisont*, 2:24-28
- Realo, A. (2009). Happiness and satisfaction with life. M. Lauristin (Ed.), *Estonian Human Development Report 2008*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 63-67
- Realo, A., Dobewall H. (2011). Vanus, töötus ja eluga rahulolu Eestis, Lätis, Soomes ning Rootsis. M. Ainsaar (toim). *Eesti inimarengu aruanne 2010/2011*. Tallinn: Eesti Koostöö Kogu, 87-91

- Realo, A., Dobewall, H. (2011). Does life satisfaction change with age? A comparison of Estonia, Finland, Latvia, and Sweden. *Journal of Research in Personality*, 45, 297–308
- Saar, E. (2008). Haridus. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008*, 51-70
- Vetik, R. (2005). Identiteedi probleem integratsioonis: sobiva proportsiooni leidmine avaliku sfääri ühtlustumise ja erasfääri erinevuste säilitamise vahel. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2005*, 79-89
- Vetik, R. (2008). Sissejuhatus ja trendid. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008*, 3-6
- Vihalemm, T. (2008). Keeleoskus ja hoiakud. *Uuringu aruanne: Eesti ühiskonna integratsiooni monitooring 2008*, 71-80
- Wilson, W. (1967). Correlates of avowed happiness. *Psychological Bulletin*, 67: 294-306.

Käesolevaga kinnitan, et olen korrektselt viidanud kõigile oma töös kasutatud teiste autorite poolt loodud kirjalikele töödele, lausetele, mõtetele, ideedele või andmetele.

Olen nõus oma töö avaldamisega Tartu Ülikooli digitaalarhiivis DSpace.

Mari-Mai Lepik